

توسعه گردشگری زمین‌های حاشیه دریاچه سد زاینده‌رود شهرستان چادگان

ندا نادعلی*

جمال محمدی**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۱/۱۰/۳۰ - تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۶/۱۰

چکیده

بوم‌گردی بر پایه توانمندی‌های محیطی و منابع طبیعی می‌تواند، علاوه بر افزایش روند توسعه اقتصادی و اشتغال در بخش‌های مختلف، همزمان شرایطی را به وجود آورد که افزون بر حفظ بافت فرهنگی و احترام به سنن و رسوم جامعه میزبان، در کنار فعالیت‌های دیگر اجتماعی، اقتصادی، امکان رسیدن به رشد نظام‌مند برای کشور و جوامع فراهم آید. در این میان زمین‌های حاشیه سد زاینده‌رود به دلیل وسعت و تنوع محیط جغرافیایی و از نظر برخورداری از تنوع زیست‌محیطی و جاذبه‌های متعدد گردشگری، یکی از مراکز مهم بوم‌گردی در شهرستان چادگان استان اصفهان است. هدف این مقاله معرفی ظرفیت‌های بوم‌گردی این منطقه، تشریح اهمیت آنها، ضرورت حفظ و نگهداری، برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری روی آنهاست. روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. ابزار گردآوری اطلاعات اسنادی، کتابخانه‌ای، مشاهده میدانی و پرسشنامه بود و تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از مدل سوات انجام شد. نتایج نشان می‌دهد که در منطقه دریاچه سد زاینده‌رود ۱۵ نقطه قوت، ۲۲ نقطه ضعف داخلی، ۱۷ فرصت و ۸ تهدید خارجی وجود دارد که پس از بررسی تأثیرات متقابل آنها بر یکدیگر راهبرد متناسب به‌دست‌آمد.

کلیدواژه‌ها: بوم‌گردی، دریاچه سد زاینده‌رود، توسعه گردشگری، چادگان، مدل سوات

* کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی توریسم دانشگاه اصفهان. (نویسنده مسئول) neda.nadeali@yahoo.com

** عضو هیئت علمی گروه جغرافیا دانشگاه اصفهان J.mohammadi@yahoo.com

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

صنعت گردشگری یکی از مهمترین بخش‌های اقتصادی جهان است که در سال‌های اخیر رشد فزاینده‌ای داشته‌است. در حال حاضر بسیاری از کشورها منافع اقتصادی و اجتماعی خود را از گردشگری کسب می‌کنند و درآمدهای گردشگری را برای توسعه زیرساخت‌های منطقه به کار می‌برند (اکسل و کاستا، ۱۹۹۶)^۱. اصولاً توسعه اقتصادی در هر کشوری نیازمند سرمایه‌گذاری در بخش‌ها و فعالیت‌های مختلف اقتصادی آن کشور است و بدون سرمایه‌گذاری در طرح‌های زیربنایی و روبنایی نمی‌توان انتظار داشت اشتغال، تولید و رفاه اقتصادی گسترش یابد. برای تحقق این مهم، امروزه بسیاری از کشورهای جهان به جذب سرمایه‌های خارجی تمایل پیدا کرده‌اند (شاگری و سلیمی، ۱۳۸۵).

سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های گردشگری و استفاده از توان‌های بالقوه منطقه‌ای به منظور جذب گردشگر، یکی از راه‌های مناسب، برای این منظور است. توسعه گردشگری به عنوان مجموعه فعالیت‌های اقتصادی، تأثیر به‌سزایی در تقویت بنیان‌های اقتصادی جوامع دارد و نقش گردشگری به عنوان منبع جدیدی برای ایجاد اشتغال، کسب درآمد، دریافت‌های مالیاتی بیشتر، جذب ارز و تقویت زیرساخت‌های اجتماعی که موجب رشد و توسعه سایر صنایع می‌شود، در مطالعات متعدد تأیید شده‌است (کاظمی، ۱۳۸۷).

بوم‌گردی موضوعی است جدید که از سال ۱۹۸۰ به این طرف مورد توجه سازمان‌های مسئول گردشگری و گردشگران قرار گرفته‌است (فرانکین، ۲۰۰۳)^۲. عوامل و عناصر اصلی در منابع طبیعی شامل هوا، آب و هوا، مسایل متنوع طبیعی ناحیه، اشکال فیزیکی ناحیه، عوارض زمین ساختی، پوشش گیاهی، جوامع حیوانی، توان آب ناحیه، پلاژهای ساحلی، چشم‌اندازهای زیبای طبیعی، انسانی (فرهنگی)، تهیه آب شیرین برای استحمام و آشامیدن، فاضلاب و دیگر نیازهاست. (قره نژاد، ۱۳۸۶) بدون شک فعالیت‌های مرتبط با گردشگری موجب توسعه پایدار و همه‌جانبه می‌شود.

بوم‌گردی در راستای توسعه پایدار گردشگری، متداول‌ترین رویکردی است که در حال حاضر برای توسعه گردشگری مناطق طبیعی استفاده می‌شود. هدف‌های گردشگری پایدار، بهبود کیفیت زندگی جامعه میزبان، رعایت برابری بین دو نسل و درون یک نسل، حفظ کیفیت محیط

۱. Eccles and Casta

۲. Franklin

زیست از طریق حفظ سیستم زیست‌محیطی، حفظ یکپارچگی و انسجام فرهنگی و همبستگی اجتماعی بین جوامع و ایجاد تسهیلات و امکانات است؛ به گونه‌ای که دیدارکنندگان بتوانند تجربه‌های ارزشمندی کسب کنند (گی، ۱۳۸۶).

۱-۲- اهمیت و ضرورت

با توجه به این که ساختار اقتصادی ایران بعد از اکتشاف و بهره‌برداری از منابع نفتی به شدت متکی به صادرات نفت و درآمد ارزی حاصل از آن است و تلاش‌های انجام‌شده برای خروج از این وضعیت و اتخاذ سیاست‌های اقتصادی غیرنفتی نتیجه قابل ملاحظه‌ای نداشته‌است، برای ایجاد توسعه پایدار و همه‌جانبه و همچنین جایگزینی منابع جدید کسب درآمد به جای منابع نفتی در کشور، به استفاده از تمام امکانات و قابلیت‌ها نیازمندیم.

این در حالی است که ایران یکی از دیدنی‌ترین کشورهای جهان است. به طوری که کشور ما جزء ده کشور اول جهان از نظر جاذبه‌های (فرهنگی و تمدنی) گردشگری و جزء پنج کشور اول جهان از نظر تنوع (محیط طبیعی) گردشگری و جزء سه کشور اول جهان از نظر تنوع صنایع دستی است (زنگی‌آبادی و دیگران، ۱۳۸۵). همچنین ایران در منطقه جنوب آسیا رتبه دوم جذب بیشترین گردشگر و درآمد حاصل از گردشگری بعد از هند را دارد (سازمان جهانی گردشگری، ۱۹۹۸).

در این میان شهرستان چادگان با ویژگی‌های بکر طبیعی و بوم‌گردی به عنوان یکی از شهرستان‌های شاخص گردشگری با توان‌های محیطی در استان اصفهان است. برای توسعه گردشگری و اقتصادی چادگان، بهره‌برداری از جاذبه‌های طبیعی به عنوان یکی از محورهای توسعه این شهرستان مشخص شده‌است. در شهرستان چادگان اماکن دیدنی زیادی وجود دارند مانند مقبره منسوب به کاوه آهنگر در روستای مشهد کاوه، روستاهای دیدنی حجت‌آباد و آبادچی، امامزاده عبدالله بن زید حسنی (پدر شاه عبدالعظیم)، سد زاینده‌رود و دهکده تفریحی زاینده‌رود که یکی از زیباترین تفرجگاه‌های استان است و در کنار سد چادگان و در ساحل دریاچه پشت سد با امکانات تفریحی فراوان و مناظر طبیعی یکی از جاذبه‌های بارز گردشگری استان است.

با توجه به طبیعی بودن منطقه گردشگری دریاچه سد زاینده‌رود و ارزش فوق‌العاده تاریخی - فرهنگی و زیست محیطی بالای این منطقه و حوزه بلافصل آن و همین‌طور وجود مناطق فرهنگی روستایی، در مسیر حوزه پیرامونی و حوزه مؤثر این منطقه، وجود جاذبه‌های تفریحی،

طبیعی در این منطقه و نواحی دسترسی به آن انتخاب بوم‌گردی و شاخصه‌های آن به عنوان رویکرد بهینه در ارائه طرح‌های سامان‌دهی گردشگری، گریزناپذیرترین و مفیدترین رویکرد انتخابی شناسایی می‌شود. نکته‌ای که در مورد موقعیت دریاچه زاینده‌رود وجود دارد، آن است که توانایی ایجاد مجتمع‌های تفریحی - ورزشی تنها به این دریاچه و زمین‌های حاشیه آن منحصر نمی‌شود.

در کل منطقه ارتفاعات سرسبز پوشیده از گیاهان و جنگل با دیوارهای بلند خودنمایی می‌کند و زمینه‌های متنوعی برای استفاده‌های موردنظر فراهم می‌کند. بنابراین ترتیب موقعیت جغرافیایی دریاچه که به دلیل نزدیکی به یکی از بزرگترین قطب‌های اقتصادی کشور (شهر اصفهان) می‌تواند به عنوان جاذبه طبیعی بسیار قوی حتی در مقایسه با سواحل شمالی کشور البته در مقیاس کوچکتر مطرح و به محل گذران اوقات فراغت اقشار وسیعی از مردم تبدیل شود. همچنین تنوع چهره توپوگرافی حاشیه دریاچه و وجود توانایی‌های تفریحی متنوع در نواحی اطراف آن، برای منطقه این امکان بالقوه را فراهم آورده‌است که در آینده به شکل یکی از جاذبه‌های بزرگ گردشگری کشور در آید.

۱-۳- پیشینه پژوهش

در زمینه گردشگری مطالعات و تحقیقات زیادی به صورت کتاب، مقاله، پایان‌نامه و طرح‌های پژوهشی انجام شده‌است که مهم‌ترین آن به شرح زیر است:

- دیویدسون^۱ در سال ۱۹۹۱ در پژوهش خود مطرح کرد که توسعه گردشگری نیازمند برنامه‌ریزی و مدیریت است. به نحوی که این اطمینان حاصل شود که اثرات منفی توسعه گردشگری بیشتر از مزایای آن نباشد. این امر نیازمند یک برنامه‌ریزی قوی و به کارگیری مکانیسم‌های مدیریت مؤثر است.
- علی‌پور^۲ در سال ۱۹۹۷ در پژوهش خود نشان داد که نبود برنامه‌ریزی منجر به ساخت و ساز بدون برنامه و آلودگی منابع می‌شود و این وضع آینده گردشگری را با خطر مواجه می‌کند.
- کاظمی در پژوهشی با عنوان «مدیریت گردشگری» در سال ۱۳۸۶ توجه به اصول توسعه پایدار را در برنامه‌ریزی گردشگری ضروری دانسته‌است. به طوری که بدون در

۱. Davidson

۲. Alipour

نظر گرفتن ملاحظات زیست‌محیطی، فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی نمی‌توان به توسعه پایدار گردشگری دست یافت.

- پاپلی یزدی در کتاب خود با عنوان «گردشگری (ماهیت و مفهوم)» هدف اصلی در بسط معنای گردشگری پایدار را ارائه روش‌های منطقی در بهره‌گیری از منابع طبیعی و انسانی و ممانعت از به کارگیری غیرعلمی این منابع می‌داند و بیان می‌کند که توسعه پایدار گردشگری سه جنبه دارد:

حفاظت از محیط زیست (۲) حفظ منابع و میراث فرهنگی (۳) حرمت و احترام به جوامع.

- تقوایی و اکبری در پژوهش خود با عنوان «مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری» ضمن اشاره به اصول عمومی ضروری برای پایداری، معتقد است اساس توسعه پایدار گردشگری در نظر داشتن رابطه‌ای است که میان سه جز سازنده محیط زیست گردشگری یعنی گردشگران، مقصد و جامعه میزبان برقرار است. رابطه‌ای که می‌تواند هم سازنده و هم مخرب باشد. هدف گردشگری پایدار این است که با حفظ منابع طبیعی در درازمدت بین این سه جز تشکیل‌دهنده گردشگری اعتدال برقرار کند.

- اسلامی در پژوهشی با عنوان «برنامه‌ریزی توسعه پایدار توریسم در شهرستان مشکین شهر» وضعیت توسعه گردشگری شهرستان مشکین شهر را با استفاده از روش توصیفی، تحلیلی - میدانی و همبستگی بررسی کرده‌است و راهکارهایی را برای توسعه پایدار گردشگری در این شهرستان ارائه می‌دهد. وی در این پژوهش نشان می‌دهد که توسعه گردشگری در شهرستان مشکین شهر آثار نامطلوبی بر روی محیط زیست ایجاد کرده‌است. همچنین در توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی شهرستان تأثیر دارد.

۱-۴- اهداف پژوهش

- معرفی راهبردهای اساسی برای پویایی صنعت گردشگری به عنوان عاملی برای توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی منطقه ی چادگان.
- شناسایی توانمندی‌های بالقوه و بالفعل منطقه و زمین‌های حاشیه دریاچه سد زاینده‌رود.
- بررسی محدودیت‌های موجود برای توسعه گردشگری در منطقه.

۱-۵- روش تحقیق

تحقیق حاضر یک تحقیق کتابخانه‌ای، اسنادی، توصیفی، تحلیلی و میدانی است و برای گردآوری اطلاعات از دو منبع اصلی زیر استفاده شده است:

- (۱) استفاده از طرح جامع زمین‌های حاشیبه دریاچه زاینده‌رود.
- (۲) استفاده از کتاب‌ها، منابع اینترنتی خصوصاً مقالات، مصاحبه‌ها، گزارش‌ها و اخبار مندرج در سایت‌ها و مشاهدات میدانی و اسناد و مدارک مرتبط با موضوع.

با توجه به اطلاعات موجود به بررسی جاذبه‌ها، امکانات و خدمات گردشگری و وضعیت و آثار آن در منطقه پرداخته شد و سپس در مراحل بعدی برای تجزیه و تحلیل اطلاعات و ارائه راهبرد توسعه گردشگری از روش تحلیلی سوات^۱ استفاده شده است. به این منظور ابتدا با توجه به بررسی‌های محیط داخلی و محیط خارجی ناحیه، فهرستی از نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها شناسایی شد و سپس با نظرخواهی از گردشگران زمین‌های حاشیبه دریاچه سد زاینده‌رود و مسئولان امر و وزن‌دهی به هر کدام از این مسائل و سپس محاسبه و تحلیل آنها، اولویت‌ها مشخص شد و در نهایت برای رفع یا کاهش نقاط ضعف و تهدیدها و تقویت و بهبود نقاط قوت و فرصت‌ها، راهبردهای مناسبی ارائه شد.

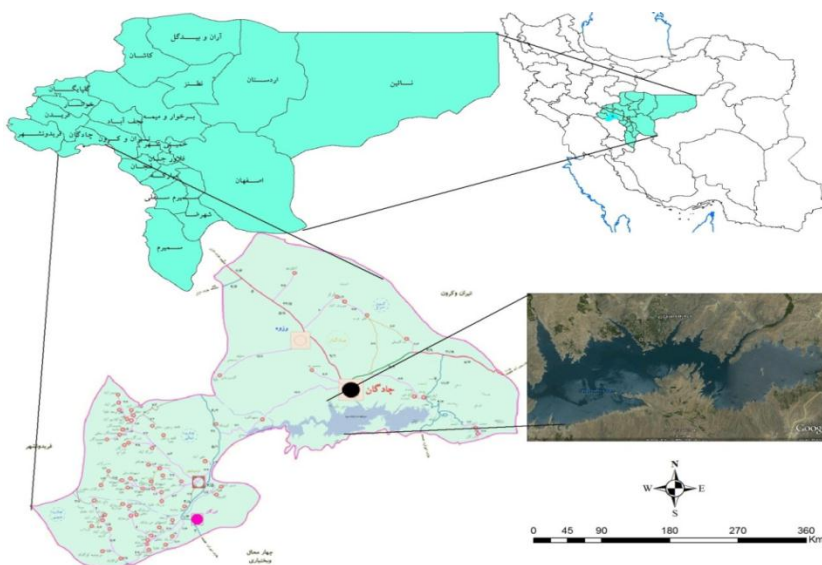
لازم به ذکر است جامعه آماری در این تحقیق از سه گروه تشکیل شده است که با استفاده از روش نمونه‌گیری کوکران برای گردشگران ۱۵۰ نفر و مسئولان مرتبط با گردشگری ۳۰ نفر بوده است.

۱-۶- منطقه مورد پژوهش

شهرستان چادگان در محدوده‌ای به مختصات ۵۰ درجه و ۱۳ دقیقه تا ۵۰ درجه و ۵۱ دقیقه طول شرقی و ۳۲ درجه و ۳۲ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۵۸ دقیقه عرض شمالی واقع شده است. مرکز شهرستان در فاصله تقریبی ۱۱۵ کیلومتری غرب مرکز استان است و با مساحت ۱۲۰۰ کیلومتر مربع از سمت شمال و شرق با شهرستان تیران و کرون، از سمت شمال غرب با شهرستان فریدن، از سمت غرب با شهرستان فریدون‌شهر و از سمت جنوب با استان چهارمحال و بختیاری هم مرز است (آمارنامه استان اصفهان، ۱۳۸۹).

رودخانه زاینده‌رود از دامنه‌های شرقی زاگرس میانی در منتهی‌الیه غربی استان اصفهان و مناطق شمالی استان چهارمحال و بختیاری سرچشمه می‌گیرد و با پشت سرگذاردن مناطق مرتفع و پیش‌کوه‌های داخلی زاگرس وارد دشت اصفهان می‌شود. پیدایش دره‌های عمیق و باریک در حوضه علیای رود یعنی منطقه پیش‌کوه‌های داخلی زاگرس حاصل پایین رفتن تدریجی بستر رودخانه است. در این مناطق شرایط طبیعی برای احداث سد فراهم بود و پس از بررسی‌های لازم سد زاینده‌رود احداث شد.

با احداث این سد که تقریباً در ده کیلومتری جنوب شرقی شهر چادگان (به فاصله تقریباً ۱۱۵ کیلومتری غرب اصفهان) قرار دارد و مختصات جغرافیایی آن با ۳۲ درجه و ۴۴ دقیقه عرض شمالی و ۴۹ درجه و ۴۸ دقیقه طول شرقی انطباق دارد، دریاچه نسبتاً بزرگی در پشت آن به وجود آمده که طول آن از حدود ۱۳ کیلومتر در مواقع کم آبی تا قریب ۴۰ کیلومتر در ماه‌های پرآبی دریاچه متفاوت است و عرض آن از نیم کیلومتر تا ۷ کیلومتر تغییر می‌کند. قرارگیری دریاچه در حد فاصل استان‌های اصفهان و چهارمحال و بختیاری با توجه به شبکه راه‌های درونی این استان‌ها، دسترسی نسبتاً خوبی را از مناطق مختلف این استان‌ها به محل دریاچه تأمین می‌کند (مهندسان مشاور شهر و خانه، ۱۳۷۱). موقعیت منطقه در شکل شماره ۱ نشان شده است.

(تهیه و ترسیم: نگارنده)

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی شهرستان چادگان و زمین‌های حاشیه دریاچه سد زاینده‌رود

۲- مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

۲-۱- گردشگری

واژه توریسم^۱ از کلمه تور^۲ به معنای گشتن آمده است؛ این کلمه که ریشه آن در لاتین تورنس^۳ به معنای دورزدن، رفت و برگشت بین مبدأ و مقصد و چرخش است از زبان یونانی به اسپانیایی و فرانسه و در نهایت به زبان انگلیسی راه یافته است (حیدری، ۱۳۸۷).

در فرهنگ وبستر^۴ گردشگر به کسی اطلاق می‌شود که برای سرگرمی و تفریح یا به قصد امور فرهنگی سفر می‌کند. در فرهنگ‌های لغت فارسی گردشگر، جهان گردنده، آنکه در اقطار عالم بسیار سفر کند و سیاح کسی که در شهرها و کشورهای دیگر سیاحت کند، توصیف شده است (کاظمی، ۱۳۸۵).

گردشگران طیف بسیار وسیعی را شامل می‌شوند که با توجه به گروه سنی، جنسیت، شغل، تحصیلات، پایگاه اقتصادی و اجتماعی، نحوه نگرش و غیره، انگیزه‌ها و نیازهای مختلف فراغتی و تفریحی دارند و به فضاها و فعالیت‌های متفاوت روی می‌آورند (غضنفرپور، ۱۳۸۴).

گردشگری تمام فعالیت‌هایی که گردشگران در هنگام سفر انجام می‌دهند و به ایشان مرتبط می‌شود را دربرمی‌گیرد، این فعالیت‌ها می‌تواند برنامه‌ریزی برای سفر، جابه‌جایی میان مبدأ و مقصد، اقامت و پذیرایی و همه فعالیت‌هایی که گردشگر در مقصد انجام می‌دهد را شامل می‌شود (رنجبران و زاهدی، ۱۳۸۴).

جهانگردی به سفری موقتی و کوتاه اطلاق می‌شود که ضمن آن جهانگرد به منطقه خارج از محل سکونت و کار خود به منظور سیر و سیاحت مسافرت می‌کند. گردشگری نیز همچون فعالیت‌های اقتصادی دیگر بر محیط طبیعی زندگی بشری تأثیر می‌گذارد. این تأثیرات متنوع هنگام آماده‌سازی محیط مقصد برای پذیرش گردشگر و به هنگام بهره‌برداری او روی می‌دهند و بی‌تردید پس از اتمام بازدید نتایج آنها بر جای می‌ماند (رنجبران، ۱۳۸۴).

۱. Tourism
۲. Tour
۳. Turns
۴. Webster

۲-۲- بوم گردی

بوم گردی عبارت است از مسئولیت داشتن در مسافرت برای مشاهده چشم‌اندازهای طبیعی با حفظ محیط زیست از طرف گردشگر و مردم محلی (بروس، ۱۹۹۲).^۱ بوم گردی یا گردشگری طبیعت با مشارکت گردانندگان بومی و بهره‌گیری از ظرفیت‌های طبیعی گردشگری میسر می‌شود (میرسنجری، ۱۳۸۵). سازمان جهانی گردشگری، بوم گردی را به صورت زیر تعریف می‌کند: نوعی از گردشگری که در آن مسافرت به مناطق طبیعی (که به نسبت بدون آسیب بماند) با اهداف مطالعاتی و بهره‌برداری از مناظر و روستی‌های طبیعی و حیات وحش و با توجه به جنبه‌های فرهنگی هم در گذشته و هم در حال انجام می‌شود (همان). بوم گردی گرایش نوین در صنعت جهانگردی است (رضوانی، ۱۳۸۲). و به طور روزافزون به عنوان روشی برای توسعه پایدار در کشورهای روستانشین تمجید می‌شود، به این دلیل که بوم گردی می‌تواند رشد اقتصادی را برانگیزد و در همان حال حفاظت محیطی را هم القا کند (ته و کاباندان، ۲۰۰۷).^۲

در نتیجه بوم گردی به عنوان یک خرده‌مجموعه از توسعه پایدار نقش دارد، که همه اجزای مجموعه توسعه پایدار را به شکلی متوازن در کنار هم گردمی‌آورد تا حفاظت از محیط زیست در کنار توسعه تحقق یابد (فوزمسلمیان، ۱۳۸۵). در واقع بوم گردی نوعی گردشگری مسئولانه است که علاوه بر حفاظت از منابع طبیعی، رفاه و ارزش‌های اجتماعی مردم محلی را هم در نظر می‌گیرد (کریمی پناوندانی، ۱۳۸۵). هنتر برای تحقق مفهوم توسعه پایدار و توصیف بوم گردی چهار معیار زیر را ارائه کرد:

- ۱- کمترین پیامد منفی بر محیط طبیعی.
- ۲- کمترین پیامد منفی بر فرهنگ و حداکثر مسئولیت‌پذیری نسبت به فرهنگ جامعه میزبان.
- ۳- بالا بردن منافع اقتصادی برای جامعه میزبان.
- ۴- بالا بردن رضایت تفریح‌کنندگان برای جلب مشارکت آن‌ها (نیازمند، ۱۳۸۲).

۲-۳- روش استفاده از مدل سوات

نقطه کلیدی این مدل، تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیتی سیستم و در نتیجه فراهم‌کننده چارچوب مفیدی برای انتخاب راهبرد است (مبارکی، ۱۳۸۶). برای ساختن ماتریس تهدیدها، فرصت‌ها، نقاط ضعف، نقاط قوت باید هشت مرحله را طی کرد:
- تهیه فهرستی از فرصت‌های عمده محیط خارجی سازمان.

۱. Brouse

۲. Teh and Cabanban

- تهیه فهرستی از تهدیدهای عمده محیط خارج سازمان.
- تهیه فهرستی از نقاط قوت عمده داخلی سازمان.
- تهیه فهرستی از نقاط ضعف عمده داخلی سازمان.
- مقایسه نقاط قوت داخلی با فرصت‌های خارجی و قرار دادن نتیجه آن در خانه مربوط در گروه راهبردهای راهبردهای رقابتی/تهاجمی^۱.
- مقایسه نقاط ضعف داخلی با فرصت‌های موجود در خارج و قرار دادن نتیجه آن در گروه راهبردهای بازنگری^۲.
- مقایسه نقاط قوت داخلی با تهدیدهای خارجی و قرار دادن نتیجه آن در گروه راهبردهای تنوع‌بخشی^۳.
- مقایسه نقاط ضعف داخلی با تهدیدهای خارجی و قرار دادن نتیجه آن در گروه راهبردهای تدافعی^۴ (دیوید، ۱۳۸۰).

جدول ۱. جدول ماتریس سوات و نحوه تعیین راهبردها

نقاط ضعف W	نقاط قوت S	ماتریس SWOT
استراتژی‌ها WO	استراتژی‌ها SO	فرصت‌ها O
استراتژی‌ها WT	استراتژی‌ها ST	تهدیدها T

(مأخذ: افتخاری و مهدوی، ۱۳۸۵: ۹)

۳- بررسی وضعیت بوم‌گردی منطقه دریاچه سد زاینده‌رود

۳-۱- عوامل داخلی مؤثر بر جذب گردشگر در منطقه دریاچه سد زاینده‌رود

هدف این مرحله سنجش محیط داخلی ناحیه مورد مطالعه برای شناسایی نقاط ضعف و قوت و عوامل مؤثر یا بازدارنده در جذب گردشگر به این منطقه است، یعنی جنبه‌هایی که در دستیابی به

۱. SO
۲. WO
۳. ST
۴. WT

اهداف برنامه‌ریزی زمین‌های مساعد یا بازدارنده دارد، مد نظر است. از این رو در این قسمت از پژوهش، نقاط ضعف و قوت گردشگری زمین‌های دریاچه سد زاینده‌رود در زمینه‌های، جغرافیایی - اکولوژیکی، موقعیت و دسترسی و عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی به شرح جدول شماره ۲ تقسیم‌بندی شده‌است. برای تهیه و ساخت جدولی از این عوامل و چگونگی تأثیرگذاری آن بر کارکردهای گردشگری و تحلیل آن مراحل زیر انجام شده‌است:

در ستون یک (عوامل خارجی و داخلی)، مهمترین قوت‌ها، ضعف‌ها، فرصت‌ها و تهدیدهای فراروی سیستم را نام برده شده‌است. در ستون دو (وزن)، به هریک از این عوامل و بر اساس اثر احتمالی آنها بر موقعیت راهبردی فعلی سیستم (بر اساس نتایج یافته‌های حاصل از شناخت و تجزیه و تحلیل وضع موجود) وزنی از یک (مهم‌ترین) تا صفر (بی‌اهمیت‌ترین) داده شده‌است. هر قدر وزن بیشتر باشد، تأثیر آن بر موقعیت کنونی و آینده آن سیستم بیشتر خواهد بود (جمع ستون ۲ بدون توجه به تعداد عوامل، ۱ است). در ستون سه (درجه‌بندی)، به هر عامل و بر اساس اهمیت و موقعیت کنونی سیستم به آن عامل خاص امتیازی از ۵ (بسیار خوب) تا ۱ (ضعیف بر اساس نتایج یافته‌های حاصل از شناخت و تجزیه و تحلیل وضع موجود) داده شده‌است.

این درجه‌بندی نشان می‌دهد که سیستم چگونه به هریک از عوامل خارجی پاسخ می‌دهد. در ستون چهار (امتیاز وزنی)، وزن در درجه هر عامل (ستون ۲ ضرب در ستون ۳) ضرب می‌شود تا به این وسیله امتیاز وزنی آن به دست آید. به این ترتیب، برای هر عامل، یک امتیاز وزنی از ۱ تا ۵ به دست می‌آید، که به طور متوسط (میانگین) این امتیاز عدد ۳ است. سرانجام، امتیازات وزنی تمام عوامل خارجی و داخلی در ستون ۴ به طور جداگانه با یکدیگر جمع و امتیاز وزنی محاسبه می‌شود. امتیاز وزنی کل نشان می‌دهد که یک سیستم چگونه به عوامل و نیروهای موجود و بالقوه در محیط بیرونی‌اش پاسخ می‌دهد. همیشه متوسط امتیاز وزنی کل در یک سیستم در یک زمینه، عدد ۳ است (هانگر و ویلن، ۱۳۸۴). چنانچه بالاتر از آن باشد، اهمیت آن بیشتر و اگر کمتر از آن باشد، اهمیت و تأثیرگذاری کمتری دارد.

جدول ۲. نتایج تجزیه و تحلیل عوامل داخلی (نقاط قوت^۱ و ضعف^۲)

امتیاز وزنی	درجه-بندی	وزن	نقاط قوت	ابعاد توسعه
۰,۳	۵	۰,۰۶	وجود دریاچه و سد زاینده رود.	عوامل جغرافیایی - اکولوژیکی
۰,۱۶	۴	۰,۰۴	امکان انجام ورزش‌های آبی و ماهی‌گیری.	
۰,۰۶	۳	۰,۰۲	تنوع اقلیمی در طول سال به عنوان یک امتیاز مثبت برای ورزش‌های خاص و گردشگری.	
۰,۰۹	۳	۰,۰۳	تنوع ارتفاعی در منطقه به عنوان یک امتیاز برای تفریح‌های متنوع.	
۰,۰۶	۳	۰,۰۲	وجود محصولات کشاورزان و امکان فروش آنها به گردشگران.	
۰,۰۴	۲	۰,۰۲	وجود محیطی آرام و دور از هیاهوی شهرهای بزرگ.	
۰,۱۲	۴	۰,۰۳	مناظر زیبا و متنوع در اطراف منطقه (مانند: گلزار- آبشار - رود - چشمه- تفریحی مانند: پل زمان خان - چشمه دیمه - پیست اسکی - کوه - دریاچه).	
۰,۰۹	۳	۰,۰۳	نزدیک بودن به شهرهای اصفهان و شهرکرد.	
۰,۰۸	۴	۰,۰۲	مناسب بودن حجم ترافیک به ظرفیت شبکه راه‌های ارتباطی.	
۰,۰۶	۳	۰,۰۲	درجه یک و قابل قبول بودن کیفیت.	
۰,۰۳	۳	۰,۰۱	نفوذ تسلط اقتصادی اصفهان با وجود بُعد مسافت و دسترسی نامطلوب (تأمین‌کننده نیازها و مبادله محصولات کشاورزی).	دسترسی و موقعیت:
۰,۰۴	۴	۰,۰۱	پیوند فیزیکی منطقه با چند مرکز پر تحرک صنعتی ایران مانند اصفهان و اراک.	
۰,۱۲	۴	۰,۰۳	وجود پیشینه تاریخی قومی و میراث فرهنگی ارزشمند.	
۰,۰۲	۲	۰,۰۱	تنوع زیستی نظیر زندگی روستایی و عشایری در منطقه.	عوامل اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی
۰,۱۶	۴	۰,۰۴	وجود جاذبه‌هایی مانند: روستاهای نمونه گردشگری (حجت‌آباد، آبادچی)، امامزاده عبدالله و جاذبه‌های تاریخی در منطقه چادگان.	

امتیاز وزنی	درجه-بندی	وزن	نقاط ضعف	ابعاد توسعه
۰,۱۶	۴	۰,۰۴	اختلاف دمای ۱۰ درجه بین ماه‌ها و شبانه‌روز.	عوامل جغرافیایی و اکولوژیکی
۰,۱۲	۳	۰,۰۴	سردی هوا در حدود ۸ ماه از سال.	
۰,۰۴	۲	۰,۰۲	وزش بادهای شدید در تعدادی از روزهای سال در منطقه.	
۰,۰۲	۲	۰,۰۱	احتمال وقوع زلزله در این منطقه.	
۰,۱۶	۴	۰,۰۴	وجود دو فصل غیرحیاتی خشک و سرد، عامل محدودکننده آهک، شیبدار بودن زمین‌های، چرای مفرط دام، شخم و شیار مراتع و تبدیل آنها به زمین‌های دیم، قطع بی‌رویه بوته و درختچه‌های موجود توسط مردم، در منطقه مانع استقرار پوشش گیاهی مناسب در منطقه است.	
۰,۰۹	۳	۰,۰۳	تخلیه فاضلاب خانگی گردشگران در حاشیه رودخانه و سد و آلودگی شدید آب دریاچه و سد.	
۰,۰۶	۳	۰,۰۲	کوهستانی بودن منطقه باعث کاهش دسترسی به نقاط جمعیتی دیگر شده.	دسترسی و موقعیت
۰,۱۲	۳	۰,۰۴	اکثر جاده‌های پیرامون دریاچه به دلیل عرض کم آسفالت و یا خاکی و شوسه بودن ایمنی و روانی ندارند.	
۰,۱۲	۴	۰,۰۳	از نظر وضعیت حمل و نقل عمومی بیشتر وسایل حمل و نقل شامل مینی‌بوس، چهار چرخ است و به دشواری در دسترس هستند.	
۰,۰۹	۳	۰,۰۳	حجم ترافیک در آخر هفته افزایش قابل توجهی دارد.	
۰,۱۲	۴	۰,۰۳	محروم بودن منطقه از نظر امکانات.	
۰,۰۸	۴	۰,۰۲	مهاجرت از نقاط روستایی و خروج نیروهای تحصیل کرده.	
۰,۰۸	۲	۰,۰۴	عدم امکان برای رشد و باقی ماندن سرمایه‌های کوچک منطقه و جذب این سرمایه‌ها به وسیله بازارهای بزرگتر.	عوامل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی
۰,۰۶	۲	۰,۰۳	عدم پاسخگویی ظرفیت‌های موجود در منطقه به سرمایه‌گذاری‌های مقرون به صرفه در آن.	
۰,۱۲	۴	۰,۰۳	ضعف بخش خصوصی و غیرمحملی در تحرک بخشیدن به اقتصاد ناتوان و کم‌رونق منطقه.	
۰,۱۶	۴	۰,۰۴	نبودن مکان کافی برای بیتوته شبانه در اطراف دریاچه.	
۰,۰۲	۴	۰,۰۵	تسهیلات کافی نظیر آب آشامیدنی، دفع فاضلاب، جمع‌آوری زباله و چگونگی عرضه مواد غذایی فراهم نشده.	
۰,۰۶	۲	۰,۰۳	غیرهماهنگ بودن و سلیقه‌ای بودن مناطق تفریحی ساخته شده در اطراف دریاچه	
۰,۰۲	۲	۰,۰۱	تعارض و تفاوت میان فرهنگ گردشگران و مردم منطقه.	
۰,۰۹	۳	۰,۰۳		
۳,۴		۱	جمع	

(مأخذ: مطالعات پژوهشگر)

۳-۲- عوامل خارجی مؤثر بر جذب گردشگر در منطقه دریاچه سد زاینده رود

هدف از این مرحله سنجش محیط خارجی منطقه برای شناسایی تهدیدها و فرصت‌های مؤثر در گردشگری این منطقه است. تا با تقویت آنها گردشگر جذب شود و با شناسایی تهدیدها از تأثیر این عوامل کاسته شود. از این رو در این قسمت از پژوهش، فرصت‌ها و تهدیدهای پیش‌روی توسعه گردشگری زمین‌های دریاچه سد زاینده رود به شرح جدول ۳ تقسیم‌بندی شده است.

جدول ۳. نتایج تجزیه و تحلیل عوامل خارجی (فرصت‌ها^۱ و تهدیدها^۲)

امتیاز وزنی	درجه- بندی	وزن	فرصت‌ها	ابعاد توسعه
۰,۳۲	۴	۰,۰۸	وجود آب برای بهره‌برداری در همه مواقع سال.	عوامل جغرافیایی- اکولوژیکی
۰,۲۴	۴	۰,۰۶	امکان اختصاص فضاهای غیرکاربری به فضای کاشت گیاهی.	
۰,۱۵	۵	۰,۰۳	امکان بهره‌وری از شاخص‌های طبیعی منطقه (کوه، تپه، دریاچه، سد و ...).	
۰,۰۶	۳	۰,۰۲	امکان بهره‌برداری از شاخص‌های اقلیمی منطقه (بارش، دما، رطوبت و ...).	
۰,۱۲	۳	۰,۰۴	امکان جذب گردشگر از استان‌های همجوار.	دسترسی و موقعیت
۰,۲۴	۴	۰,۰۶	راه‌سازی و ایجاد امکانات اقامتی مناسب در حاشیه دریاچه.	
۰,۰۴	۲	۰,۰۲	وجود امکانات تفریحی منطقه مانند تأسیسات ذوب آهن که یکی از عوامل اصلی جذب جمعیت به این منطقه است. (در منطقه سد چادگان مجتمع هواپرواز، مجتمع جهانگردی، شهرک سد بعد از تأسیسات سد نیز وجود دارد).	
۰,۰۶	۳	۰,۰۲	وجود تأسیسات سد و تأمین انرژی برق در نزدیکی منطقه.	
۰,۲	۴	۰,۰۵	مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری.	عوامل اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی
۰,۲	۴	۰,۰۵	امکان مشارکت بخش عمومی و خصوصی در ایجاد و اداره عناصر اعم از سودآور و غیرسودآور.	
۰,۲	۴	۰,۰۵	ایجاد فعالیت‌هایی نظیر قایق‌رانی، پیاده‌روی، کوه‌پیمایی، دوچرخه‌سواری و ماهی‌گیری.	
۰,۱۲	۴	۰,۰۳	تصحیح ساختار اقتصادی و بخش خدمات منطقه از طریق توسعه فعالیت گردشگری.	
۰,۱۶	۴	۰,۰۴	کاهش مهاجرت و ماندگاری روستاییان.	
۰,۰۹	۳	۰,۰۳	افزایش خدمات‌رسانی به نقاط مختلف در منطقه.	
۰,۲۴	۴	۰,۰۶	افزایش انگیزه برای مسافرت و تفریح در مردم شهری و حومه.	
۰,۲	۴	۰,۰۵	افزایش انگیزه بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این منطقه.	
۰,۳	۵	۰,۰۶	ویژگی اشتغال‌زایی و در آمدزایی صنعت جهانگردی.	

۱. Opportunities

۲. Threat

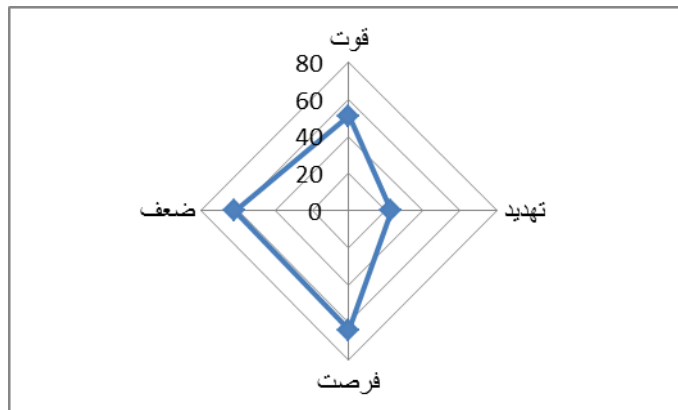
امتیاز وزنی	درجه-بندی	وزن	فرصت‌ها	ابعاد توسعه
۰,۰۴	۲	۰,۰۲	سنگلاخی بودن برخی نقاط.	عوامل جغرافیایی و اکولوژیکی
۰,۱۲	۳	۰,۰۴	تخریب زمین‌های کشاورزی و مزارع و باغ‌های روستایی.	
۰,۱۲	۳	۰,۰۴	ایجاد بیماری‌های همه‌گیر به دلیل عدم کنترل و نظارت بر استفاده از آب‌های سطحی.	
۰,۰۶	۲	۰,۰۳	احتمال آب‌گرفتگی و سیل.	
۰,۱۶	۴	۰,۰۴	آلودگی منظر و محیط زیست اطراف سد به دلیل مراجعه زیاد گردشگر و عدم کنترل و نظارت بر دفع زباله در این محدوده‌ها.	عوامل اجتماعی و اقتصادی و فرهنگی
۰,۱۲	۴	۰,۰۳	احتمال فرسایش و تخریب جاذبه‌ها به علت استفاده بی‌رویه و خارج از کنترل.	
۰,۰۴	۲	۰,۰۲	افزایش قیمت زمین در این منطقه.	
۰,۰۹	۳	۰,۰۳	عدم وجود تعادل در تعداد گردشگران در چهار فصل.	
۳,۶۹	-	۱	جمع	

(مأخذ: مطالعات پژوهشگر)

۳-۳- تحلیل نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه دریاچه سد زاینده

همانطور که در جدول ۲ و نمودار ۱ نشان داده شده است، در محدوده مورد مطالعه تعداد ۱۵ نقطه قوت داخلی در برابر ۲۲ مورد ضعف داخلی (۱۱۵ امتیاز) و تعداد ۱۷ فرصت خارجی در برابر ۸ تهدید خارجی (۸۷ امتیاز)، شناسایی و بررسی شده است. به این ترتیب تعداد ۳۲ قوت و فرصت به عنوان مزیت‌ها و تعداد ۳۰ ضعف و تهدید به عنوان محدودیت‌ها و تنگناها، پیش‌روی توسعه گردشگری منطقه دریاچه سد زاینده رود قابل شناسایی است. بنابراین با توجه به مطالب فوق و با توجه به این مطلب که مجموع امتیاز وزنی عوامل داخلی ۳/۴ و عوامل خارجی ۳/۶۹ است، می‌توان گفت که تأثیر عوامل خارجی در توسعه گردشگری منطقه بیشتر از عوامل داخلی است. بنابراین توسعه گردشگری این منطقه نیازمند بازنگری و ارائه سیاست‌های مناسب، برای رفع ضعف‌ها و تهدیدها با استفاده از نقاط قوت و فرصت‌هاست. در شکل ۲ نمودار تار عنکبوتی نقاط قوت، ضعف، فرصت و تهدیدهای منطقه بر اساس مجموع درجه‌بندی‌های ارائه شده در جدول-های ۲ و ۳ ارائه شده است. همانطور که شکل نشان می‌دهد، کشیدگی شکل به سمت فرصت‌ها و نقاط ضعف گردشگری میل دارد با توجه به نمودار تار عنکبوتی و امتیاز نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه کشیدگی این نمودار به طرف فرصت‌ها بیشتر است. می‌توان گفت

که این منطقه برای گسترش گردشگری قابلیت‌های بالایی دارد. این خود نیاز به برنامه‌ریزی جامع برای بازنمایی نقاط قوت، تقویت فرصت‌ها و مقابله با تهدیدها را ضروری می‌کند.

(مأخذ: یافته‌های تحقیق)

شکل ۲. نمودار تار عنکبوتی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای منطقه دریاچه سد زاینده‌رود

جدول ۴. ماتریس سوات (عوامل اصلی تأثیرگذار در توسعه گردشگری منطقه دریاچه سد زاینده‌رود)

بیرونی (O) فرصت‌ها	داخلی (S) قوت‌ها
O1: وجود آب برای بهره‌برداری در همهٔ مواقع سال.	S1: وجود جاذبه‌های طبیعی تاریخی، تفریحی و مذهبی در منطقه.
O2: امکان اختصاص فضاهای غیر کاربری به فضای کاشت گیاهی.	S2: وجود مناظر زیبا در اطراف منطقه.
O3: امکان مشارکت بخش عمومی و خصوصی در ایجاد و ادارهٔ عناصر اعم از سودآور و غیرسودآور.	S3: تنوع ارتفاعی در منطقه.
O4: راه‌سازی و تهیهٔ امکانات اقامتی مناسب در حاشیهٔ رود.	S4: تنوع اقلیمی در منطقه.
O5: افزایش انگیزه برای مسافرت و تفریح در مردم شهری و حومه.	S5: وجود پیشینهٔ قومی و میراث فرهنگی ارزشمند.
O6: افزایش انگیزهٔ بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری در این منطقه.	S6: بیابانی بودن منطقه در تابستان برای تفریح در کنار آب.
O7: ایجاد فعالیتهایی نظیر قایق‌رانی، پیاده‌روی، کوه‌پیمایی، دوچرخه‌سواری و ماهی‌گیری.	S7: غنی بودن منطقه از نظر امکانات و منابع آب غنی.
O8: ویژگی اشتغال‌زایی و درآمدزایی صنعت جهانگردی.	S8: وجود دریاچه و سد زاینده‌رود.
O9: تصحیح ساختار اقتصادی و بخش خدمات منطقه از طریق توسعهٔ فعالیت گردشگری.	S9: امکان انجام ورزش‌های آبی و ماهی‌گیری.
	S10: مناسب بودن حجم ترافیک به ظرفیت شبکهٔ راه‌های ارتباطی.
	S11: پیوند فیزیکی منطقه با چند مرکز پر تحرک صنعتی

بیرونی	داخلی
O11: کاهش مهاجرت و ماندگاری روستاییان.	ایران مانند اصفهان و اراک.
O12: مستعد بودن منطقه برای سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری.	S12: وجود پیشینه تاریخی قومی و میراث فرهنگی ارزشمند.
O13: امکان بهره‌وری از شاخص‌های طبیعی منطقه (کوه، تپه، دریاچه، سد و ...).	

(T) تهدیدها	(W) ضعف‌ها
T1: احتمال فرسایش و تخریب جاذبه‌ها به علت استفاده بی‌رویه و خارج از کنترل.	W1: اختلاف دمای ۱۰ درجه بین ماه‌ها و شبانه‌روز و سردی هوادر حدود ۸ ماه از سال.
T2: آلودگی آب رودخانه و سد و محیط زیست اطراف سد به دلیل ریخته شدن زباله جامد و مواد زائد در اطراف آن و آلودگی منظر.	W3: از نظر امکانات این منطقه جزء مناطق محروم است.
	W4: از نظر وضعیت حمل و نقل عمومی بیشتر وسایل حمل و نقل شامل مینی‌بوس، چهار چرخ است و به دشواری در دسترس است.
	W5: حجم ترافیک در آخر هفته افزایش قابل توجهی دارد.
	W6: ضعف بخش خصوصی و غیرمحملی در تحرک بخشیدن به اقتصاد ناتوان و کم‌رونق منطقه.
	W7: تسهیلات کافی نظیر آب آشامیدنی، دفع فاضلاب، جمع‌آوری زباله و چگونگی عرضه مواد غذایی فراهم نشده.
	W8: عدم پذیرش افراد بیگانه توسط مردم محلی.
	W9: نبود مکان کافی برای بیتوته شبانه در اطراف دریاچه.

(مأخذ: یافته‌های تحقیق)

۳-۴- ارائه راهکارها و راهبردهای توسعه گردشگری در منطقه دریاچه سد زاینده‌رود
مدل سوات در مفهوم کلی ابزاری برای بهره‌برداری در مراحل مقدماتی تصمیم‌گیری و به عنوان یک پیش‌درآمد در برنامه‌ریزی راهبردی در نوع کاربری آن است. در حقیقت این روش ابزاری است که بیشتر برای کنار هم قراردادن یافته‌های تحلیل فشارهای خارجی (فرصت‌ها و تهدیدها) و قابلیت‌های داخلی (قوت و فرصت‌ها) است (رضوانی، ۱۳۸۷). راهبردهای منتج از این مدل را می‌توان به چهار دسته زیر تفکیک کرد:
- راهبردهای رقابتی/تهاجمی که تمرکز آنها بر نقاط قوت درونی و فرصت‌های بیرونی است.

- راهبردهای تنوع بخشی، بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است.
- راهبردهای بازنگری که ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی بر بهره گیری از فرصت های بیرونی برای رفع نقاط ضعف گردشگری دارد.
- راهبردهای تدافعی که برای مقابله با ضعف های درونی و تهدیدهای بیرونی ارائه می شود (همان).

در این قسمت پس از طراحی ماتریس براساس مدل سوات برای منطقه مورد مطالعه، راهبردهای چهارگانه تنظیم شده است: راهبردهای تهاجمی، رقابتی، بازنگری و تدافعی. در نهایت این راهبردها تحلیل می شود تا از این طریق بتوان الگوی توسعه گردشگری منطقه مورد مطالعه را مشخص و تدوین کرد. در راستای ارائه راهبردهای کلان براساس قاعده معمول، چنانچه میانگین کل امتیازات تهدیدها و ضعفها کمتر از کل امتیاز فرصتها و قوتها باشد، راهبرد کلان، از نوع راهبرد تهاجمی خواهد بود، چنان که میانگین کل امتیاز تهدیدها و ضعفها بیش تر از میانگین کل امتیاز فرصتها و قوتها باشد، در این صورت راهبرد از نوع تدافعی خواهد بود (فاضل نیا و هدایتی، ۱۳۸۹). بر این اساس نظر به این که کل امتیازات فرصتها و قوتها بر اساس مدل سوات بیش تر از میانگین تهدیدها و ضعفهاست، بنابراین راهبرد برای توسعه بوم گردی منطقه، راهبردی تهاجمی خواهد بود.

۳-۴-۱- راهبردهای تهاجمی

اساس این راهبرد بر پایه بهره گیری از توان های بالقوه و بالفعل فرصتها و نیز پوشش دادن نقاط ضعف منطقه از طریق ارائه راهکارهای پوششی است. این راهبردها اساساً توجهی ویژه به مسأله پایداری محیط و برنامه ریزی برای حفظ و نگهداشت آن برای نسل های آینده دارد. بنابراین در این خصوص برای منطقه مورد مطالعه راهبردهای زیر در نظر گرفته شده است.

- استقبال از سرمایه گذاران داخلی و خارجی در بخش صنعت گردشگری.
- استفاده از ظرفیت های منطقه برای گسترش ورزش های آبی و تابستانی و جذب گردشگران ورزشی.
- جذب گردشگر و ایجاد مشاغل جدید برای افراد بومی.
- استفاده از توان مندی های نیروهای بومی برای ارائه خدمات به گردشگران.
- تهیه امکانات زیرساختی لازم برای پذیرایی از گردشگران (تقوایی، ۱۳۸۷).
- برنامه ریزی و شروع عملیات اجرایی مربوط به اصلاح راه های فرعی نقاط دیدنی و جاذبه های گردشگری در سراسر منطقه (مهندسین مشاور شار اندیشان پارس).
- برنامه ریزی و تبدیل فضاهای غیر کاربری مناسب به فضاهای کاشت (بمانیان، ۱۳۸۷).

- تنوع‌بخشی به امکانات، فعالیت‌ها و خدمات گردشگری به منظور جلب رضایت گردشگران و افزایش تعداد آنان در منطقه و همچنین به کارگیری طبقات مختلف مردم روستا در فعالیت‌های متنوع و مختلف.
- بهره‌گیری هدفمند از توسعه گردشگری منطقه برای بهره‌برداری از قابلیت‌ها و ایجاد اشتغال و درآمد برای ساکنان منطقه.
- تأکید بر توسعه بوم‌گردی به دلیل وجود مزیت‌های نسبی برای توسعه این نوع گردشگری در روستاهای منطقه مورد مطالعه.
- شناسایی و تبلیغ این مناطق و امکانات آن به گردشگران.

۳-۴-۲- راهبردهای رقابتی

- از طریق این راهکارها که با برنامه‌ریزی‌های راهبردی سعی دارد تا با تقویت و ارتقای نقاط قوت منطقه تهدیدهای بیرونی را حذف کند یا به حداقل برساند. همچنین با برنامه‌ریزی‌های کوتاه-مدت، میان‌مدت و بلندمدت، می‌توان شاهد ارتقای سطح کیفی و کمی گردشگری منطقه و نیز بهبود وضع اقتصادی جامعه میزبان بود.
- ایجاد پوشش گیاهی غنی، سازگار با شرایط محل برای جلوگیری از سیل و فرسایش خاک (کردوانی، ۱۳۸۱).
 - آموزش چگونگی برخورد با محیط‌های طبیعی و مصنوعی، مدیریت پایدار و حمایت از استمرار گردشگری (قره‌نژاد، ۱۳۸۸).
 - تهیه برنامه‌های آموزشی، جهت آگاه ساختن مردم محلی از مزیت‌های گردشگری و جذب مشارکت‌های محلی در برنامه‌ریزی‌های گردشگری منطقه.
 - استفاده از توان مشارکتی مردم در تمام مراحل برنامه‌ریزی گردشگری.

۳-۴-۳- راهبردهای بازنگری

- این راهبردها ضمن تأکید بر نقاط ضعف درونی، سعی دارد تا از فرصت‌های بیرونی برای رفع نقاط ضعف گردشگری استفاده کند (رضوانی، ۱۳۸۷). بنابراین در این خصوص با تدوین و تعریف ضوابط و توصیه‌هایی می‌توان به نتایج مطلوبی در حوزه مداخله دست یافت:
- تأکید بر توسعه گردشگری طبیعی و بوم‌گردی به دلیل وجود مزیت‌های نسبی برای توسعه این نوع گردشگری در روستاهای مورد مطالعه.

- ارتقای کیفیت تسهیلات و خدمات گردشگری در نواحی موجود و تهیه طرح‌های لازم برای ایجاد تسهیلات و خدمات جدید گردشگری در نواحی با اولویت کوتاه‌مدت و میان‌مدت.
- تمرکز عمده فعالیت‌های گردشگری بر بهره‌برداری از منابع و جاذبه‌های موجود و بی-استفاده گردشگری مانند چشم‌اندازها، ارتفاعات، دریاچه، فضای سبز و مانند اینها به منظور کسب درآمد و ایجاد اشتغال و توسعه مناطق روستایی.

۳-۴-۴- راهبردهای تدافعی

- منطقه مورد مطالعه در حال حاضر با آلودگی آب و خاک مواجه است. بنابراین لازم است همکاری سرمایه‌گذاران و مشارکت مردمی را در مدیریت زیست‌محیطی جلب کرد. در این خصوص راهکارهای زیر را باید به منظور مقابله با ضعف‌های درونی و تهدیدهای بیرونی به مرحله اجرا درآورد:
- ایجاد و اصلاح زیرساخت‌های مورد نیاز واحدهای خدماتی، شناسایی زیرساخت‌های موجود گردشگری و پیش‌بینی زیرساخت‌های مورد نیاز طرح‌های توسعه گردشگری شامل شبکه جمع‌آوری فاضلاب، شبکه گاز.
 - زمینه‌سازی و بهره‌برداری از حمایت‌های بخش خصوصی و کارآفرینی در صنعت گردشگری در منطقه از طریق شفاف‌سازی سیاست‌های دولتی و برنامه‌ریزی‌های محلی و نحوه دریافت مالیات (شهیدی، ۱۳۸۸).
 - رونق بخشیدن به کشاورزی به عنوان اشتغال غالب مردم در مناطق روستایی و محرومیت‌زدایی و ارائه و استمرار خدمات آموزشی به اعضای جوامع روستایی (آسایش، ۱۳۷۵).
 - آموزش و اطلاع‌رسانی به مردم در نحوه برخورد با گردشگر و گردشگری در روستاهای مورد مطالعه برای جلوگیری از تعارض بین گردشگران و مردم.
 - تهیه برنامه‌های آموزشی، برای آگاه ساختن مردم محلی از مزیت‌های گردشگری و جذب مشارکت‌های محلی در برنامه‌ریزی‌های گردشگری منطقه.
 - ایجاد زمینه مشارکت مردمی برای توسعه زیرساخت‌ها، تجهیزات و تسهیلات گردشگری جهت کسب درآمد و ایجاد اشتغال.
 - ایجاد مراکز و کمپ‌های اقامتی موقت در فضاهای مناسب اطراف دریاچه.
 - راه‌اندازی سیستم حمل و نقل عمومی در محل به ویژه در تعطیلات و روزهای آخر هفته برای گردشگران.

۳- نتیجه

امروزه ایجاد دهکده‌های گردشگری در محورهای مختلف و نقاط گوناگون کشور، به حیاتی‌ترین نیاز صنعت گردشگری کشور تبدیل شده‌است؛ زیرا با تجمیع تمام تأسیسات و امکانات مورد نیاز گردشگران می‌توان خدمت‌رسانی مناسبی داشت. به منظور توسعه گردشگری و استفاده بهینه از منابع طبیعی و منابع گردشگری از طریق ایجاد و گسترش تیم‌های تحقیقاتی، اعم از جغرافی-دانان، زمین‌شناسان، اقتصاددانان، روان‌شناسان، جامعه‌شناسان و ... می‌توان این اهداف را در هر مکان جغرافیایی با توجه به ویژگی‌های بومی آن محقق ساخت و به علاوه مشارکت مردم و متخصصان بومی بسیار مفید خواهد بود. در این مقاله با استفاده از مدل سوات تحلیلی جامع از نقاط ضعف و قوت درونی و فرصت‌ها و تهدیدهای محیطی پیش‌روی توسعه صنعت گردشگری دریاچه سد زاینده‌رود ارائه شد و سپس متناسب با آن راهبردها و راهکارهایی برای پیشبرد این صنعت در منطقه پیشنهاد شد. در پایان به عنوان جمع‌بندی و نتیجه‌گیری توجه به نکات زیر حائز اهمیت است:

- ۱- ظرفیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری منطقه و نواحی اطراف آن بسیار زیاد، متنوع و قابل توجه است و استفاده از آن مستلزم برنامه‌ریزی راهبردی و آینده‌نگرانه است.
- ۲- توسعه صنعت گردشگری در این منطقه با اقدامات یک سازمان امکان‌پذیر نیست و مستلزم همکاری همه دستگاه‌ها و نهادهای مسئول در سطح استان است.
- ۳- استفاده از بخش خصوصی در موارد آموزشی و سرمایه‌گذاری و ارتقای جایگاه بخش غیر دولتی امری ضروری است.
- ۴- افزایش رقابت‌پذیری در صنعت گردشگری از طریق اصلاح قوانین و مقررات و ارائه تسهیلات و تهیه ضوابط حمایتی، تکمیل نظام جامع آمار گردشگری با نظارت و هدایت مرکز آمار ایران به منظور حفظ آثار و فرهنگ سنتی، قومی، ایلی، ملی و ایجاد جاذبه برای توسعه صنعت گردشگری.
- ۵- استفاده از توان مشارکتی مردم در تمامی مراحل برنامه‌ریزی گردشگری، بهره‌گیری از منابع محلی برای حفظ و حراست از منابع طبیعی و حیات وحش، توصیه به مردم بومی ساکن در حاشیه سد نسبت به نقش و اهمیت گردشگری در توسعه اقتصادی و اجتماعی ساکنان منطقه و آموزش برخورد صحیح با گردشگران.
- ۶- شناسایی صنایع دستی روستایی حاشیه سد زاینده‌رود و عشایر ساکن بالادست حوضه زاینده‌رود و ارائه آنها در مراکز مشخص به گردشگران.

- ۷- ایجاد تسهیلات لازم برای تفریح بانوان مانند احداث استخر سرپوشیده، زمین ورزشی و ... در مراکز اقامتی اطراف دریاچه.
- ۸- توسعه فضای سبز و چمن کاری و ایجاد باغ برای لطافت هوا و استراحت روزانه مسافران با کاشت انواع درختان میوه‌دار و غیر میوه‌دار اطراف دریاچه.
- ۹- توجه به انواع ورزش‌ها و ایجاد محیط‌های متناسب با امکانات لازم ورزشی اعم از کوهنوردی، راهپیمایی، تپه‌پیمایی، اسکی روی آب، قایق‌سواری، دوچرخه‌سواری، اسب‌سواری و انجام مسابقات تفریحی مانند ماهی‌گیری و ...
- ۱۰- با توجه به امکانات زیاد این منطقه در جذب گردشگر پیشنهاد می‌شود در مناطق مناسب در اطراف دریاچه، اقامت‌گاه‌ها، کمپینگ‌ها، سرویس‌های بهداشتی، سطل‌های زباله، پارک‌های تفریحی و راه‌های دسترسی به دریاچه و اطراف آن بهبود یابد.

منابع

- احمدی، حسین. (۱۳۷۷): *برنامه‌ریزی استراتژیک و کاربرد آن*. تهران: انتشارات سایه‌نما.
- آسایش، حسین. (۱۳۷۵): *برنامه‌ریزی روستایی در ایران*. تهران: انتشارات پیام نور.
- اسلامی پریخانی، صدیف. (۱۳۸۸). «برنامه‌ریزی توسعه پایدار توریسم در شهرستان مشکین شهر». *پایان‌نامه کارشناسی ارشد*. دانشگاه اصفهان.
- برایسون، جان. ام. (۱۳۷۷): *برنامه‌ریزی استراتژیک برای سازمان‌های دولتی و غیر انتفاعی*. ترجمه: عباس منوریان. تهران: انتشارات مرکز آموزش دولتی.
- بمانیان، محمدرضا. (۱۳۸۷). «برنامه‌ریزی در راستای احیای محیط طبیعی رود دره‌های شهر تهران در رویکرد تحلیل عوامل راهبردی (SWTO)». *مجله علوم محیطی*، سال پنجم، شماره چهارم.
- پاپلی یزدی، محمدحسین و سقایی، مهدی. (۱۳۸۶). *گردشگری (ماهیت و مفهوم)*. تهران: انتشارات سمت.
- پیرس و رایبسون. (۱۳۷۶). *برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک*. ترجمه: خلیلی شورینی. تهران: انتشارات یادواره.
- تقوایی، مسعود و اکبری، محمود. (۱۳۸۷). *مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری*. انتشارات پیام علوی.
- حسین‌زاده دلیر، کریم و حیدری چیا، کریم. (۱۳۸۲). «توریسم در ایران چالش‌ها و امیدها». *مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای*، شماره ۱، دانشگاه فردوسی مشهد.
- حیدری، رحیم. (۱۳۸۷). «ارزیابی برنامه‌ریزی صنعت توریسم در ایران». *پایان‌نامه دکتری تخصصی*. دانشگاه تبریز.

- رضوانی، علی اصغر. (۱۳۸۲). «نقش اکوتوریسم در حفاظت محیط زیست». *مجله محیط شناسی*، شماره ۱۷۴-۱۷۳.
- رنجبریان، بهرام و زاهدی، محمد. (۱۳۸۴). *خدمات صنعت گردشگری*. انتشارات کنکاش.
- زنگی‌آبادی، علی، محمدی، جمال و زیرک باش، دیبا. (۱۳۸۵). «تحلیل گردشگری داخلی شهر اصفهان». *مجله جغرافیا و توسعه*، شماره ۲۱.
- سالنامه آماری استان اصفهان. (۱۳۸۸). معاونت برنامه‌ریزی. دفتر آمار و اطلاعات. استانداری اصفهان.
- شاکری، عباس و سلیمی، فریدون. (۱۳۸۵). «عوامل مؤثر بر جذب سرمایه‌گذاری در منطقه آزاد چابهار و اولویت‌بندی آنها با استفاده از تکنیک ریاضی AHP». *پژوهشنامه اقتصادی*، شماره ۲۰، بهار.
- شهیدی، محمد شریف، اردستانی، زهرا سادات و گودرزی، محمدمهدی. (۱۳۸۸). «بررسی تأثیرات توریسم در برنامه‌ریزی روستایی». *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، شماره ۶۷.
- غضنفرپور، حسین. (۱۳۸۴). «بررسی قابلیت‌ها و توان‌های استان کرمان در توسعه گردشگری». *پایان‌نامه دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری*، دانشگاه اصفهان.
- فاضل‌نیا، غریب و هدایتی، صلاح. (۱۳۸۹). «راهبردهای مناسب برای توسعه گردشگری دریاچه زری-وار». *جغرافیا و توسعه*، شماره ۱۹.
- قره‌نژاد، حسن. (۱۳۸۶). *مقدمه‌ای بر توسعه گردشگری و مهمانپذیری*. نجف‌آباد: انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی
- کاظمی، مهدی. (۱۳۸۵). *مدیریت گردشگری*. تهران: انتشارات سمت.
- کردوانی، پرویز. (۱۳۸۱). *منابع و مسائل آب در ایران*. جلد اول. تهران: انتشارات دانشگاه.
- وای. گی، چاگ و همکاران. (۱۳۸۶). *جهانگردی و چشم‌انداز جامع*. ترجمه: علی پارسیان و محمد اعرابی. تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی، چاپ اول.
- فوزمسلمیان، علی. (۱۳۸۵). «مفهوم اکوتوریسم». *مجله پیام سبز*، سال ششم، شماره ۵۲-۵۱.
- مرکز فناوری غذا و کود ناحیه آسیا - آرام و دانشگاه بانکوک. (۱۳۸۵). «گردشگری روستایی - تأثیر بر جوامع روستایی تایلند». ترجمه: بهرام کریمی پناوندانی. *فصلنامه تخصصی بنیاد مسکن انقلاب اسلامی*، شماره ۱۱۶.
- نویل گی. (۱۳۵۴). «نقش پارک‌های ملی در توسعه اقتصادی و اجتماعی». ترجمه: هرینگ مجنونیان. دفتر محیط زیست طبیعی سازمان محیط زیست.
- نیازمند، مازیار. (۱۳۸۹). «اکوتوریسم، مشارکت مردمی و فقرزدایی (مروری بر توسعه اکوتوریسم در ایران)». *دومین همایش گرامیداشت هفته پژوهش و تجلیل از پژوهشگران*، نشر سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.

هانگر، جی دیوید و توماس ال ، ویلن.(۱۳۸۱). مبانی مدیریت استراتژیک. ترجمه: سید محمد اعرابی و داود ایزدی. تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی. چاپ اول.

هریسون، جان، کاون. (۱۳۸۲). مدیریت استراتژیک. ترجمه: بهروز قاسمی. تهران: انتشارات هیأت.

Alipour H.(1996) "Tourism Development within Planning Paradigm: The case of Turkey" 17(5).

Brouse,Dianne (1992) "Socially Responsible Travel", Transitions Abroad, p. 23, January–February

Conzaless, Nelson, (1991), Tourism for all ATOPIA? Congress planning for leisure the challenge of tourism", Guadalajara, Mexico.

Davidson, Rob and Maitland, (1991), "planning for tourism in towns and cities", Social Town Planning, edited by Clara H. Greed, Routledge, London and New York.

Eccles Gavin, Costa Jorge (1996), "Perspectives on Tourism Development", International Journal of Contemporary Hospitality Management, Volume:8, Number:7

Franklin, Adrian (2003) "Tourism: An Introduction", London: Sage.

Murdoch, W.W; (1980) "Poverty of Nations: the Political Economy of Hunger and Population", the John Hopkins University Press.

Teh Lydia, Cabanban Annadel S (2007), "Planning for Sustainable tTourism in Southern Pulau Banggi: An assessment of Biophysical Conditions and their Implications for Future Tourism Development", Journal of Environmental Management, Volume 85, Issue 4, Pages 999-1008

World Tourism Organisation, (1998) Tourism 2020vision, WTO Publication Unit, World Tourism Organisation, Madrid, Spain.

